

УДК 069.29:(477.62)»1920-1930»

М.О. ПРИНЬ

**Маріупольський музей краєзнавства
в радянській музейній мережі
в 1920-х – на початку 1930-х років**

Стаття присвячена висвітленню історії становлення Маріупольського музею краєзнавства як потужної науково-освітньої установи. У ній досліджений процес організації відділів музею, формування та поповнення його фондової колекції, розглянута експозиційна, наукова та просвітницька діяльність музею.

Ключові слова: краєзнавчий музей, Маріуполь, І.П. Коваленко, Хомутовський степ, НКО УСРР, фондові колекції, греки, пам'ятки мистецтва, архітектури, археології, експертна робота.

На початку ХХ ст. м. Маріуполь сформувалося як промисловий, торговельний центр і транспортний вузол Катеринославської губернії. Маріупольський повіт 1920 р. був переданий до складу новоствореної Донецької губернії, де протягом року був ліквідований із переходом до поділу на райони (з'явився Маріупольський район), після чого поновлений. 7 березня 1923 р. ліквідований знову і на його території створено Маріупольську округу за переходом до устрою «губернія-округа-район» [1].

Маріуполь відомий із початку ХVІ ст. як козацька фортеця Домаха. Це було паланкове місто Кальміуської паланки Запорозжя. Маріуполь (Домаха, Адамаха, Кальміуська до 1778 р., у 1778–1779 роках – Павловськ, у 1779–1933 – Маріюпіль; у 1933–1948 – Маріуполь, у 1948–1989 – Жданов, з 1989 р – Маріуполь). Сучасне місто було засноване в 1778 р., коли було закладене повітове місто Павловськ, яке вже наступного року найменовано Маріуполь. У 1780 р. в місті та його околицях оселили виведених у 1778 р. із Кримського ханства християн-греків [2].

Ще в 1918 р. Маріупольське повітове земство постановило організувати повітовий центральний музей, проте цьому зашкодили події Громадянської війни. В 1919 р. земство, яке не відкидало цю ідею, придбало матеріал у Харкові в майстерні наочних навчальних приладь, і цей матеріал послужив основою музею. Ініціаторами організації музею стали члени спілки «Дослідження місцевого краю», і 6 лютого 1920 р. позашкільним підвідділом народів був заснований Маріупольський окружний музей [3].

Протягом 1921 р. музей активно готувався до відкриття. Взимку була проведена систематизація основного гербарію, зібраного як у передмістях Маріуполя, так і переданого з Харкова, почалося упорядкування основної геологічної колекції та перенесення до музею земського архіву [4]. Навесні

зайнялися архівом грецького суду [5]. Наприкінці квітня розпочалися екскурсії, в т.ч. на Старокримські гранітні оголення, де вже був зібраний необхідний матеріал. Приступили до накопичення ботанічного й ентомологічного матеріалу [6]. У травні співробітники музею продовжили розбирання архіву грецького суду, працювали над формуванням агрономічної експозиції, устаткуванням педагогічної бібліотеки [7]. Літо було присвячене косметичному ремонту музею та остаточному формуванню експозиції.

Урочисте відкриття музею відбулося 1922 р., в дні святкування п'ятої річниці Жовтневої революції, відтак установа дістала й відповідну назву – Маріупольський музей краєзнавства імені 5-ї річниці Жовтневої революції [8]. Спочатку музей займав усього 2 кімнати, у яких розміщувався природничо-науковий відділ.

На момент відкриття вже три його відділи розташовувалися у шістьох кімнатах. З часом музей охопив увесь будинок із 45 кімнат, де до цього знаходилося повітове управління народною освітою. Штат музею був на той час досить солідним і налічував 6 з шести співробітників – і це зважаючи на те, що в багатьох окружних музеях штат складався тільки з самого директора. Директором Маріупольського музею краєзнавства було призначено Івана Пантелійовича Коваленка, який мав дві вищі освіти – він закінчив природниче відділення фізико-математичного факультету Харківського університету та Московський сільськогосподарський інститут.

У 1924 р. музей складався з таких відділів та підвідділів: природничо-науковий відділ із зоологічним, ботанічним, мінералогічним, геологічним підвідділами; соціально-економічний відділ із сільськогосподарським і промисловим підвідділами; історичний відділ, де була представлена історія міста та повіту, включав у себе церковний підвідділ та підвідділ історії революції; етнографічний підвідділ; санітарно-гігієнічний підвідділ; науково-історичний архів; пересувний відділ, який призначався для видачі в тимчасове користування всім шкільним і позашкільним установам навчальних наочних приладь. При музеї були також фізичний кабінет і бібліотека.

З часу заснування музею його фонди поповнювалися дуже жваво. В 1922 р. сюди були передані цінні матеріали, отримані при вилученні церковних цінностей, серед яких – срібні дарохранительниці, дві тарелі ручної роботи, три срібних оклади з Євангелія 1654, 1703 та 1791 р., плащаниця, розшита золотом, сріблом і дорогоцінним камінням, яку віднесено до XVII ст. й інше.

До перлин фондової колекції музею належали грамоти Катерини II та Олександра I, даровані грекам-переселенцям із Криму. Архів грецького суду, ця унікальна збірка документів місцевого самоврядування грецького насе-

лення кінця XVIII – середини XIX ст., давав невичерпну інформацію з історії грецького населення. У музеї також були представлені численні жакливі свідоцтва голоду 1921–1922 років.

Серед колекцій музею знаходилися і біологічні групи, повний гербарій флори Маріупольського повіту, зібрання мінералів і гірничих порід, колекція ґрунтів, ентомологічна колекція, колекція грецьких писанок тощо. Загалом кількість експонатів вражала: в природничо-науковому відділі їх було 5303, в соціально-економічному – 2548, в історико-географічному – 9188, санітарно-гігієнічному – 421, пересувному – 3000. Бібліотека налічувала близько 12 тис. томів книг.

Незважаючи на те, що перші роки існування музею припали на жакливий початок 1920-х років, колектив музею активно взявся до справи – було ініційоване питання про організацію заповідника на Білосарайській косі, складені «Інструкції для збору матеріалів із зоології, ботаніки, мінералогії та геології, з ґрунтознавства, історії, етнографії» [9].

Перші п'ять років існування музею – це період організаційної роботи. Відсутність фінансування унеможливлювала плановий розвиток музею, проте колектив на чолі з директором І.П. Коваленком зробив для розвитку музею все, що тільки можна було зробити. Музей оформився структурно: експозиція розділилася на п'ять відділів – природно-науковий, на чолі якого став В.Л. Голіцинський, культурно-історичний, який згодом розділився на два самостійні відділи – історико-археологічний (завідуючий – П.М. Піневич) та грецький з етнографічним (завідуюча – Н.С. Коваленко), соціально-економічний (завідуюча – С.О. Гузарі-Вайнерова), відділ живої природи (завідуючий – П.К. Караманов). Також вдалося організувати центральний фізичний кабінет (завідуючий – М.М. Бабко), який мав за мету надавати практичну допомогу навчальним закладам міста, а також метеорологічну станцію (завідуючий – В.В. Вольський, спостерігач – В.В. Масєвська), яка надавала метеорологічні дані залізниці, телеграфу, газеті, школі, статистичному бюро, відділу праці та попереджала рибалок про шторм. Музей мав багату наукову бібліотеку. Загалом у 1927 р. тут був досить солідний колектив із 10 штатних одиниць, проте музей мав і багаті фонди, вів активну науково-дослідницьку діяльність, що вимагало істотного збільшення кількості співробітників.

У 1925 р. завдяки покращенню матеріального становища музей приступив до планової науково-дослідницької діяльності. За два роки природно-науковий відділ зміг значно розширити сферу своєї дослідницької роботи. Якщо раніше вона обмежувалася пішохідними екскурсіями, то з 1925 р. відділ вів дослідження округи вже на всій її території, концентруючи свою увагу на нако-

пиченні матеріалів з орнітофауни місцевості, іхтіофауни Азовського моря та річок округи, збиранні корисних копалин, складанні повного гербарію округи. Різнобічний орнітологічний матеріал збирався на косах Кривій, Ляпіно, Білосарайській, так само й на Кам'яних могилах.

Флористичні дослідження проводилися на території Хомутовського степу, на Білосарайській косі, на Кам'яних могилах й по всьому руслу р. Кальчик. Результатом дослідження став гербарій як систематичний, так і географічний. Велася робота й над фенологічним гербарієм.

Геологічні дослідження ставили за мету виявити розповсюдження та місцезнаходження корисних копалин на території округи і подальше експонування їх у музеї, що давало змогу скласти цілісну картину розповсюдження гірничих порід та мінералів на Маріупольщині. Як результат дослідження була складена геологічна мапа округи.

Культурно-історичний відділ вивчав матеріальну культуру грецького населення округи та збирав побутові матеріали як із метою їх дослідження, так і для поповнення фондів музею. Активно велася робота з дослідження архіву грецького суду. Відділ здійснив також історико-археологічне обстеження північно-східної частини округи вздовж лінії р. Кальміус в її середній та нижній течії, археологічні дослідження передмість Маріуполя і склав мапу обстежених місць. Улітку 1927 р. з дозволу Укрголовнауки були проведені археологічні розкопки шести курганів у с. Чермалик та чотирьох – біля м. Маріуполь.

Соціально-економічний відділ музею опрацював і склав рукопис про стан рибних промислів до революції 1917 р. та після неї, а також зібрав та систематизований матеріал з економічної географії округи: територія, населення, народне господарство, сільське господарство, промисловість, засоби зв'язку, порти, торгівля.

Метеорологічна станція продовжувала накопичувати матеріал для вивчення клімату Маріупольської округи, опрацювала інформацію про повені в Маріуполі 1925 та 1927 р. з метою виявлення механізмів повені та можливості її своєчасного попередження в майбутньому, а також збрала детальний матеріал про землетрус у вересні 1927 р. [10].

Ще з другої половини 1920-х років музей вів активну роботу з вивчення традиційної культури маріупольських греків, яка здійснювалася в межах державної політики підтримки національних меншин. Саме в 1926 р. музей отримав від НКО УСРР спеціальну дотацію на створення спеціального грецького відділу. До цього часу ті невеличкі кошти, які виділялися музеєві, розпоршувалися на розвиток усіх відділів і це, звісно, призводило до того, що кожен відділ отримував лише невелику частку від необхідного. Більше за інших

страждав історико-етнографічний відділ, який поповнювався експонатами переважно шляхом придбання їх у місцевого населення.

Асигнування спеціальних коштів на створення та розвиток грецького відділу дало змогу співробітникам музею зосередити зусилля на устаткуванні та насиченні експонатами в достатній мірі хоча б одного відділу. Як результат, у музеї був створений грецький етнографічний відділ, який розпочав вивчення антропології грецького населення округи з метою порівняння грецького населення, яке розмовляло грецькою мовою, з грецьким же населенням, яке розмовляло кримськотатарською мовою, – порівняння особливостей побуту та матеріальної культури цих двох груп грецького населення. Розпочалося збирання матеріалів, які б характеризували духовну культуру маріупольських греків.

Грецькому відділу в музеї були виділені два великих світлих зали, в одному з яких розміщувався підвідділ місцевої історії, на дві третини представлений експонатами, які стосувалися історії маріупольських греків, а інша була відведена безпосередньо під експонати з грецької етнографії [11].

На 1928 р. було заплановано видання збірки з описанням Маріупольської округи з наступним змістом: географічне положення округи, геологічна будова і корисні копалини округи, флора, фауна, клімат, Азовське море й рибні промисли Маріупольщини, історико-етнографічний обрис населення округи, економіка округи, бібліографія. Крім того, музей уже мав написані для екскурсантів «Путівник по Маріупольській округі» та «Путівник по музею», а також низку інструкцій зі збирання краєзнавчого матеріалу.

Музей, що фінансувався коштами з місцевого бюджету, у 1926–1927 звітному році отримав дотацію з державного бюджету для організації грецького відділу та на дослідницьку роботу. Це надало можливість у 1927 році посилити дослідницьку діяльність.

Співробітники музею співпрацювали з багатьма дослідниками, які вивчали Маріупольську округу, або ж допомагали їм у їх дослідницькій діяльності. Наприклад, проводилися спільні роботи з професором Дніпропетровського гірничого інституту Л.Л. Івановим, з фахівцями Ботанічного кабінету УАН Ю.Д. Клеповим та Є.Н. Лавренком, зі спеціалістом-ботаніком Харківського ботанічного саду М.В. Клоковим, зі співробітником Симферопольського музею лінгвістом Спиридоновим [12].

У 1928 р. Маріупольський музей краєзнавства був одним із великих і потужних окружних музеїв УСРР [13]. Фінансування його значно покращилося, він мав бюджет 22503 крб., з яких місцевий бюджет виділив 14830, державний – 2404, інші кошти надійшли зі спеціальних фондів. На заробітну плату було видано 8832 крб., наукову роботу – 8652, бібліотеку – 225, господарські витрати – 1445, ремонт – 3060 крб. Штат музею складав 11 чоловік, 6 науко-

вих і 5 технічних працівників, проте частина з них були сумісниками, постійних співробітників – лише 6.

Заклад мав неабияку популярність серед жителів міста. Незважаючи на те, що музей протягом року був відкритий для відвідувань досить обмежено – усього 58 днів, тобто 13 годин на тиждень, у ньому побувало 13636 чоловік, було проведено 315 лекцій.

Активні дослідження флори та фауни округи призвели до виникнення необхідності в обробці матеріалу, виготовленні опудал, колекцій – у музеї була створена власна біологічна лабораторія. Співробітники природничого відділу здійснили 75 екскурсій для дослідження фауни округи та вивчення розповсюдження корисних копалин.

Співробітники історико-археологічного відділу музею провели розкопки курганів, які руйнувалися через господарську діяльність. Зокрема, були проведені розкопки курганів на будмайданчику трубного заводу. Грецький відділ провів історико-археологічне обстеження округи, вивчалися питання сільськогосподарської економіки, здійснювалися антропологічні обміри грецького населення округи та збиралися етнографічні матеріали – головним чином, тканини, вишивка й сільськогосподарські приладдя. Метеорологічна станція проводила дослідження з метою вивчення енергетики вітрів, роботу з їх класифікації відносно їх користі чи шкідливості [14].

Джерела поповнення фондів музею ставали все ширшими. В 1928 р., зважаючи на те, що музей став відігравати значну роль у культурному житті міста, вів активну педагогічну та популяризаторську діяльність, мав фондову колекцію з 22247 одиниць, НКО УСРР вказав на необхідність створення в Маріупольському музеї краєзнавства художнього відділу. З цією метою малося поповнити фонди музею картинами, скульптурою, порцеляною, меблями та іншими експонатами, видавши їх із фондів музеїв Москви та Ленінграда. При цьому наголошувалося, що бажано було б отримати як можна більше полотен А.І. Куїнджі, позаяк Маріуполь є його батьківщиною [15]. Директор музею був відряджений до Москви з метою залучення експонатів зі столичного музейного фонду [16].

Музей також мав тісні стосунки з тими науковими експедиціями, що працювали на Маріупольщині, адже був їх активним учасником. Ще в грудні 1927 р. на засіданні президії Маріупольського окрвиконкому розглядалося питання «Про обслідування ґрунту Маріупольської округи». Маріупольський музей краєзнавства планував організувати відділ ґрунтів, а тому пропонував усіляку підтримку експедиції з дослідження ґрунту, надаючи помешкання для членів наукових експедицій. Допомагав і своїми спеціалістами [17]. І вже у 1928 р.

експедиція під керівництвом відомого українського ґрунтознавця Г.Г. Махова проводила на території округи дослідження, в яких брали участь також співробітники Маріупольського музею краєзнавства [18].

1929 рік був для музею нелегким. Фактично в ньому постійно працювали тільки три співробітники з шести, і це незважаючи на зростання відвідування музею: з 7801 осіб у 1926 р. до 15181 осіб у 1929 р. Фонди музею постійно поповнювалися – з 9608 експонатів у 1925 р. до 22247 – у 1929 р. Приміщення музею, яке потребувало капітального ремонту, ставало непридатним для реалізації завдань, обсягів роботи та кількості експонатів музею. Частину кімнат не використовували через їх аварійний стан, питання з опалення стояло дуже гостро – з 28 наявних ґруб функціонувало лише 14, через що температура в музеї була й нижче 0°C. Збиралися віддати музею будівлю колишньої синагоги, яка знаходилася поруч, але спроба виявилася невдалою.

Незважаючи на істотні труднощі, музей продовжував свою роботу. Він підтримував активні стосунки з ВУАН, зокрема з її кабінетами: етнології, антропології, зоології, ботаніки, з етнографічною комісією, Упрнаукою, ВУАК, з Дніпровською іхтіологічною станцією, зі Всеукраїнською асоціацією сходознавства, музеями Харкова, Всесоюзним музеєм народів СРСР, з Історичним музеєм у Москві, етнографічним відділом Руського музею в Ленінграді (тепер м. Санкт-Петербург) та ще з цілою низкою музеїв і наукових установ.

Співробітники Маріупольського музею краєзнавства підготували чимало наукових статей: «Музей краєзнавства», «Заповідники на Маріупольщині», «Хомутовський степ», «Степи надазовської кристалічної смуги», «Замітки про фауну Маріупольщини» [19].

Директор музею І.П. Коваленко, як і весь його колектив, розгорнувши досить активну науково-дослідницьку діяльність на території округи, пильно слідкував, щоб усі дослідники, які приїжджали сюди працювати, проводили свої наукові дослідження з відомою та за участі музею, щоб він був обізнаний із тематикою цих досліджень і щоб частина матеріалів поповнювала колекції музею [20].

Незважаючи на напружену, самовіддану роботу співробітників Маріупольського музею краєзнавства на теренах всебічного вивчення округи та на просвітницькій ниві, він, однак, не зміг уникнути жорсткої критики з боку войовничих комуністів. Ці останні підтримували тенденцію, яка лишень почала зароджуватися, щодо перетворення музеїв на суто пропагандистські осередки. У газеті «Приазовський пролетарій» від 24 листопада 1929 р. № 271 була надрукована нищівна стаття під розгорнутою красномовною назвою: «Покончить с аполитичностью в музейном деле! «Вестник императорского

общества» в Мариупольском музее краеведения. Что показал налет рабковорской бригады». Діяльність музею, а надто ж його експозиція, були піддані різкій критиці через те, що серед інших були представлені й експонати некомплексного складу (портрети та документи махновців, петлюрівців, експонати періоду голоду 1922 р. тощо), були також нарікання на присутність в експозиції предметів побуту дореволюційного часу. А фізичний кабінет пропонувалося зовсім відібрати [21].

Музею вдалося зняти з себе всі звинувачення, довівши, що революційна тематика є одним із провідних напрямків науково-дослідницької та виставкової діяльності музею. Нагадувалося, що ще в 1927 р. під керівництвом окружного архівного управління, іспарту та окрполітосу в музеї був створений історико-революційний відділ, а ще до цього тут неодноразово проводилися революційні виставки [22].

Особливістю діяльності Маріупольського музею стала його зорієнтованість на природничі об'єкти, проблеми заповідання й охорони пам'яток природи. До того ж обізнаність І.П. Коваленка, який мав вищу природничу освіту, надавала змогу на високому науковому рівні проводити дослідження в окрузі, широко співпрацюючи зі вченими великих наукових центрів – Харкова та Києва.

Маріупольський музей краєзнавства імені 5-ї річниці Жовтневої революції протягом 20-х років ХХ ст. відігравав значну роль у культурному житті регіону. Організований у 1920 р. музей, завдяки своєму колективу однодумців, незважаючи на фінансові проблеми, за короткий термін став однією з центральних музейних, наукових, просвітницьких установ не тільки рідного краю, але й усієї України. Маріупольщина багата на пам'ятки культурної спадщини, що надавало науковцям чималий простір для проведення досліджень. Політика влади щодо українізації та коренізації також знайшла своє відображення як у проведенні етнографічних досліджень, так і в експозиції музею – був створений грецький відділ.

Директор музею І.П. Коваленко, який мав природничу освіту, з перших років існування Маріупольського музею краєзнавства приділяв значну увагу дослідженню саме пам'яток природи, якими регіон був щедро наділений. Для промислового Донбасу, що відрізняється сухим кліматом, природні заповідники мають велике значення. Вони дають змогу зберегти у природному стані ґрунти, ґрунтові води, дикі рослини і тварин. Ці місця є еталонами рослинних і тваринних груп, рівновага й сталість яких формувалася протягом багатьох століть.

Маріупольський музей краєзнавства впродовж 1920-х років розвинувся в потужну науково-освітню установу. Поряд із реорганізацією й створенням нових відділів, розширенням існуючих експозицій, поповненням фондової

колекції музеїв реалізовував важливу освітню функцію, організовуючи масову культурно-освітню та природоохоронну роботу.

Протягом 1920-х років в УСРР відбувалася трансформація адміністративних методів поповнення музейних фондів від варварських – розчленування великих існуючих колекцій царського часу, таких, як, наприклад, колекція Ханенків, до відносно цивілізованих – створення значних обмінних музейних фондів. Плідна діяльність на ниві музейної роботи та цінність сформованих колекцій, в т.ч. й художніх, сприяли включенню Маріупольського музею краєзнавства до переліку найголовніших музеїв Української СРР, у списку якого налічувалося 32 заклади, зокрема такі, як Музей мистецтв ВУАН (Київ), Державний художньо-історичний музей (Харків), Музей українського мистецтва (Харків), Державний художній музей (Одеса) й інші.

Джерела та література

1. Маріупольська округа: Матеріали до опису округ УРСР : статистический матеріал. – Х., 1926. – 56 с.
2. История городов и сел Украинской ССР. Донецкая область. – К. : Укр. сов. энциклопедия, 1976.
3. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф. Р-166, оп. 4, спр. 191, арк. 85 зв.
4. Державний архів Донецької області, ф. П-5, оп. 1, спр. 99, арк. 1–1 зв.
5. Там само, арк. 4–4 зв.
6. Там само, арк. 5–5 зв.
7. Там само, арк. 6–6 зв.
8. Там само, спр. 225, арк. 3–3 зв.
9. ЦДАВО України, ф. Р-166, оп. 4, спр. 192, арк. 261–272.
10. Там само, оп. 6, спр. 2188, арк. 30–33.
11. Там само, арк. 16–18.
12. Там само, арк. 32 зв.
13. Державний архів Луганської області, ф. Р-1270, оп. 1, спр. 2. арк. 19.
14. ЦДАВО України, ф. Р-166, оп. 8, спр. 443, арк. 322–323.
15. Там само, оп. 6, спр. 2188, арк. 43.
16. Там само, арк. 44.
17. Там само, спр. 53, арк. 69–72.
18. Там само, оп. 8, спр. 443, арк. 323 зв.
19. Коваленко *И. П.* Заповідники в Мариупольской округе // Приазовский пролетарий. – 1928. – 17, 19 января; Коваленко *И. П.* Заповідники на Маріупольщині // Охорона пам'яток природи на Україні, X, 1928. – 36. 2. – С. 68–85; ЦДАВО, ф. Р-166, оп. 6, спр. 2188, арк. 74–82.
20. ЦДАВО, ф. Р-166, оп. 6, спр. 2188, арк. 54.
21. Там само, арк. 58.
22. Там само, арк. 71.

Приймь М.О. Маріупольський музей краєзнавства в советской музейній мережі в 1920-х – в началі 1930-х гг.

Стаття посвящена освітленню історії становлення Маріупольського музею краєзнавства, як крупного науково-освітнього закладу. В ній досліджено процес організації відділів музею, формування і поповнення його фондової колекції, розглянуто експозиційну, наукову і просвітительську діяльність.

Ключевые слова: краеведческий музей, Мариуполь, И.П. Коваленко, Хомутовская степь, НКО УСРР, фондовые коллекции, греки, памятники искусства.

Prun M.O. Mariupol museum of local history in the Soviet museum network in 1920 – in the early 1930s

The article is devoted to elucidating the history of formation of Mariupol museum of local lore as a major scientific and educational institutions. This article is studied the organization of museum's departments, the formation and replenishment of its fund collection, exposition, scientific and educational activities of the museum had considered.

Keywords: museum of local lore, Mariupol, I.P. Kovalenko, Khomutovskaya steppe, fund collections, Greeks, works of art.

Подано до друку: 31.03.2014 р.

УДК 069.29:903.2(477.6)»1920-1930»

О.В. ПРИНЬ

**Шляхи формування та склад археологічних
колекцій окружних музеїв східних округ
Української СРР у 20-ті – на початку
30-х років ХХ ст.**

Дане дослідження присвячене аналізу шляхів формування та характеристики археологічних колекцій місцевих окружних музеїв східних округ Української СРР: Луганської, Старобільської, Маріупольської, Артемівської та Сталінської.

Ключові слова: музей, фонди, експозиція, округ, Луганськ, Старобільськ, Артемівськ, Маріуполь, Сталіно, пам'ятка археології, керамічний посуд, розвідка, розкоп.

Історична наукова спільнота сучасної Української держави все більше цікавиться вивченням і переосмисленням історичних подій 20–30-х років ХХ ст., зокрема наукових розвідок з історичного пам'яткознавства та історії музейної справи. Адже вони, у свою чергу, повинні допомогти переосмислити внесок того часу до вітчизняної та світової історії, виходячи з реалій сьогодення та ґрунтуючись на введенні до наукового обігу нових архівних джерел.

У сучасній історіографії дослідженню проблем історії українського музейництва й історії археології Донбасу приділили увагу дослідники: В.І. Акуленко, І.О. Післарій, С.З. Заремба, О.О. Нестуля, С.І. Нестуля, В.А. Косіков, О.М. Титова, В.О. Горбик, А.О. Моруженко, С.М. Дегерменджі, А.М. Усачук, Р.О. Литвиненко, І.М. Ключнева, Л.І. Кучугура, О.В. Колеснік, М.О. Принь, Н.А. Німенко, О.В. Принь й інші.

На початку 1920-х років після націоналізації музеїв, створених за царської доби, у промислових містах Донбасу, як і скрізь в УСРР, починають створюватися місцеві музеї з метою роз'яснення досягнень радянського будівництва, поширення наукових знань тощо. З 1919 до 1924 р. створюються, зокрема,